

Kőszeghy László

ANGELUS NOVUS

2018-03-29 | **ESSZÉ**

Kállay Géza ***Mondhatunk-e többet?*** című kötetének utolsó ciklusa két nyelvfilozófiai vizsgálódással indul: egy izgalmas Saussure-elemzéssel (*Kényes önkény: Saussure „anagrammatikus pokoljárásának” háttere*), amelyben a szerző a svájci nyelvész elméletének metafizikus és költői oldalát világítja meg, valamint az *Elfelejtett szó* című esszével, amelyben ember és nyelv viszonya kerül középpontba. Mi uraljuk és irányítjuk a nyelvet, vagy éppen fordítva? Lehetséges-e újat mondani a régóta létező, örökölt keretek szorításában, mennyire lehet alakítani, személyessé tenni a jelrendszert, amely egy közösségé és már születésünk előtt is létezett? Létezik-e a „vágyott nyelvi híd” (315), lehetséges-e a Másik megértése? Kállay e témákat járja körül – világosan, mindenki számára érthetően, tanulságos példákkal illusztrálva, személyes élményektől Csehovon át az LGT-ig.

morális-politikai vetület

A ciklus címe: *Felelősség a szóért*. A nyelvhasználat morális-politikai vetülete mind a három esszében lényeges, ám az utolsó, Ralph Waldo Emerson rabszolgaság-ellenes

költőről és gondolkodóról szóló írásban nyilvánvalóan központi téma, itt kapunk választ a második esszében fölvetett kérdésekre:

„[M]i vagyunk felelősek, mi semmizzük ki önmagunkat, amikor feleslegesen csépeljük a szavakat, amikor mérhetetlen sok nyelvi szeméttel (az unalmas közhelytől a tudatos hazugságig) takarjuk el a lényegét, az igazat; amikor pontatlanul fogalmazunk, amikor hibásan sorolunk valakit vagy valamit valahová, s ezért csúsztatunk, amikor úgy formáljuk a szavakat mondatokká, hogy épp az áttekinthetőség, a felmutathatóság tűnik el?” (321.); illetve: „Hány embert tud valamire megtanítani egy tanár, amíg értelmes gondolatokra képes? Hány nézőre tesznek nagy hatást egy színész hiteles alakításai egy negyven-ötven éves pályafutás alatt? Hányan olvasnak egy-egy olyan költőt, író, akinek van mondanivalója, beszéde, szava?” (316)

Az Emerson-esszé erős szöveg, méltán lett a kötet záródarabja. E mű felől nézve az előző két nyelvfilozófiai eszmefuttatás tekinthető konstitutív, Walter Benjamin-i értelemben vett kerülőútnak: a megszólalás feltételeinek filozófiai feltérképezése, amelyet aztán a beszéd morális-politikai súlyának bemutatása követ.

a lelkiismeret és a tett

Kállay gondosan kontextualizálja és érzékenyen elemzi Emerson rabszolgaság-ellenes előadásait. Felmerül további néhány benjamin-i fogalom: aktualizáció, sokk, konstelláció. Múlt és jelen egymásra mutat. A beszédek az önálló, kritikai gondolkodás, a lelkiismeret és a tett fontosságáról szólnak; magától értetődő a párhuzam a rabszolgák és a mai menekültek helyzete, valamint az egyenlőség eszméjére épülő intézményeink ellentmondásossága között: „a rabszolga vagy 'nem Isten teremtménye', azaz 'nem ember', s nem vonatkozik rá a három 'elidegeníthetetlen jog' és az 'egyenlőség'. Vagy vonatkozik rá, de akkor nem maradhat rabszolga.” (340)

Kállay Géza, bár elismeri, „Emersonnak nagy helyzeti előnye volt: őszintén hitte, az ember arra született, hogy jót cselekedjen” (349), meggyőződéssel állítja: *mindig van értelme* fölszólalni és cselekedni. „[A] hiteles, őszinte szavaknak azért még nem párolgott el minden erejük mindenki számára” (351). A felelősség a szóért a miénk, minden egyes gondolkodó emberé.

kép | shutterstock.com